

VODNÍ MĚKKÝŠI RYBNÍKŮ V PR U HOUKVICE (VÝCHODNÍ ČECHY, ČESKÁ REPUBLIKA)

Aquatic molluscs of ponds of the U Houkvice Nature Reserve (Eastern Bohemia, Czech Republic)

Luboš BERAN

Správa Chráněné krajinné oblasti Kokořínsko, Česká 149, CZ – 276 01 Mělník,
e-mail: lubos.beran@nature.cz

This paper brings a review of a malacological survey of ponds of the U Houkvice Nature Reserve (Eastern Bohemia, Czech Republic). Aquatic molluscs of 4 ponds were studied in 2006. Altogether, 16 species of aquatic molluscs (10 gastropods, 6 bivalves) were found. The abundant population of critically endangered bivalve *Pisidium pseudosphaerium* was confirmed in all ponds. An endangered bivalve *Sphaerium nucleus*, a rare wetland species of the Czech malacofauna, was documented from one site.

Metodika a materiál

Údaje o současném rozšíření použité v této práci jsou získané vlastním terénním průzkumem autora. Průzkum byl proveden v roce 2006 na všech 3 rybnících na území přírodní rezervace U Houkvice a přidány byly i výsledky průzkumu Hlinského rybníka západně od jmenované PR. Zkoumán byl vždy rybník s přilehajícími mokřady při březích. Sběr byl na většině lokalit prováděn kombinací vizuální metody a odběrů z vegetace či sedimentu za pomoci kovového kuchyňského cedníku (průměr 20 cm, velikost ok 0,5–1 mm).

Dále byly výsledky průzkumu porovnány s autorovými výsledky z roku 1996 (BERAN 1996) a průzkumy Jaroslava Brabence z let 1959–1962 (BRABENEC 1976) a sběry Sylvestra Máchy z 30.9.1962 uložené ve Slezském muzeu v Opavě. Bohužel u některých údajů nebylo možné spolehlivě určit zda se jednalo o údaje z rybníků či přilehlého náhonu Alba a nebo mokřadů vzdálenějších od rybníků.

Materiál získaný při průzkumu byl ve většině případů určen na místě a vrácen na lokalitu. U druhů determinovatelných pouze pomocí lupy (např. většina druhů r. *Pisidium*) byl materiál determinován až v laboratoři. Stejně tak bylo postupováno u druhů, k jejichž determinaci je nutná pitva (druhy rodu *Stagnicola*, *Gyraulus*). K pitvě bylo použito čerstvě usmrcených jedinců (přelitím horkou vodou) a nebo jedinců usmrcených přelitím horkou vodou a následně fixovaných v 70 % ethanolu.

Systém a nomenklatura jsou převzaty z práce BERAN (2002).

Charakteristika území

Soustava 3 poměrně malých rybníků mezotrofního charakteru spojených mezi sebou a napojených na náhon Alba, na okraji lesního komplexu mezi Třebchovicemi pod Orebem a Týništěm nad Orlicí (východní Čechy). Hlinský rybník asi 500 m severozápadně od PR U Houkvice. U všech rybníků jsou rozsáhlejší mokřady (rákosiny, oštrícové mokřady, případně mokřadní olšiny) při březích rybníků. Rybníky Malá a Prostřední Houkvice jsou

bohatě zarostlé vodními makrofyty, což napovídá o nízké rybí obsádce. Naproti tomu rybníky Velká Houkvice a Hlinský rybník jsou pouze spíše zarostlé vodní vegetací.

Přehled lokalit

V této části jsou uvedeny popisy jednotlivých lokalit. Údaje jsou řazeny následovně: číslo lokality, název lokality, datum průzkumu. Ve všech případech je název nejbližší obce Petrovice a kód pole pro faunistické mapování (PRUNER & MÍKA 1996) 5862.

1 – rybník Malá Houkvice (nejzápadnější), 26.8.2006; **2** – rybník Prostřední Houkvice, 24.9.2006; **3** – rybník Velká Houkvice (nejvýchodnější), 24.9.2006; **4** – Hlinský rybník, 26.8.2006.

Dosavadní malakologické průzkumy

Jak již bylo uvedeno v kapitole Materiál a Metodika, tak území PR U Houkvice bylo zkoumáno již v minulosti. Prvními byli Jaroslav Brabenec, který zde zkoumal v letech 1959–1962 (BRABENEC 1976) a Sylvestr Mácha dne 30.9.1962. Před cca 10 lety zkoumal území také autor (BERAN 1996).

Výsledky a diskuse

Tab. 1: Přehled vodních měkkýšů podle lokalit.

Tab. 1: List of aquatic molluscs according to localities.

Druh Latinský název	Český název	1	2	3	4
<i>Valvata cristata</i> (O. F. Müller, 1774)	točenka plochá	x	x	x	x
<i>Acroloxus lacustris</i> (Linnaeus, 1758)	člunice jezerní	x	x	x	x
<i>Stagnicola turricula</i> (Held, 1836)	blatenka věžovitá	x	x	x	x
<i>Lymnaea stagnalis</i> (Linnaeus, 1758)	plovatka bahenní		x	x	
<i>Planorbis planorbis</i> (Linnaeus, 1758)	terčovník vroubený	x	x	x	x
<i>Anisus vortex</i> (Linnaeus, 1758)	svinutec zploštělý	x	x	x	x
<i>Bathymorphalus contortus</i> (Linnaeus, 1758)	řemeník svinutý	x	x	x	x
<i>Gyraulus albus</i> (O. F. Müller, 1774)	kružník bělavý			x	
<i>Gyraulus crista</i> (Linnaeus, 1758)	ostníček rýhovaný	x	x		
<i>Hippeutis complanatus</i> (Linnaeus, 1758)	kýlnatec čočkovitý	x		x	x
<i>Sphaerium nucleus</i> (Studer, 1820)	okružanka mokřadní	x			
<i>Musculium lacustre</i> (O. F. Müller, 1774)	okrouhlice rybničná		x		
<i>Pisidium milium</i> (Held, 1836)	hrachovka prosná	x		x	x
<i>Pisidium pseudosphaerium</i> (Favre, 1927)	hrachovka okružankovitá	x	x	x	x
<i>Pisidium obtusale</i> (Lamarck, 1818)	hrachovka tupá	x	x		x
<i>Pisidium casertanum</i> (Poli, 1791)	hrachovka obecná		x		
Celkem		12	12	11	10

Tab. 2: Porovnání výsledků všech známých průzkumů.

? – možný výskyt pouze mimo rybníky. Kategorie ohrožení dle Červeného seznamu vodních měkkýšů ČR (převzato z BERAN 2002); CR – kriticky ohrožený, EN – ohrožený, VU – zranitelný, NT – téměř ohrožený, LC – málo dotčený.

Tab. 2: Comparison of results of all known research.

? – possible occurrence outside of ponds only. Categories according to the Red List of aquatic molluscs of the Czech Republic (adopted from BERAN 2002); CR – Critically Endangered, EN – endangered, VU – Vulnerable, NT – Near Threatened, LC – Least Concern.

Druh Latinský název	Český název		Braben.	Mácha	Ber. 1996	Ber. 2006
<i>Viviparus contectus</i> (Millet, 1813)	bahenka živorodá	NT	x	x		
<i>Valvata cristata</i> (O. F. Müller, 1774)	točenka plochá	LC	x	x	x	x
<i>Acroloxus lacustris</i> (Linnaeus, 1758)	člunice jezerní	LC	x		x	x
<i>Galba truncatula</i> (O. F. Müller, 1774)	bahnatka malá	LC	x?			
<i>Stagnicola turricula</i> (Held, 1836)	blatenka věžovitá	LC	x	x	x	x
<i>Radix auricularia</i> (Linnaeus, 1758)	uchatka nadmutá	LC	x?			
<i>Radix peregra</i> (O. F. Müller, 1774) s. str.	uchatka toulavá	LC	x?			
<i>Lymnaea stagnalis</i> (Linnaeus, 1758)	plovatka bahenní	LC	x	x		x
<i>Aplexa hypnorum</i> (Linnaeus, 1758)	levotočka bažinná	NT	x?			
<i>Physa fontinalis</i> (Linnaeus, 1758)	levatka říční	NT	x			
<i>Planorbis planorbis</i> (Linnaeus, 1758)	terčovník vroubený	LC	x		x	x
<i>Anisus leucostoma</i> (Millet, 1813)	svinutec běloústý	LC	x?			
<i>Anisus vortex</i> (Linnaeus, 1758)	svinutec zploštělý	LC	x	x	x	x
<i>Bathymophalus contortus</i> (Linnaeus, 1758)	řemeník svinutý	LC	x	x	x	x
<i>Gyraulus albus</i> (O. F. Müller, 1774)	kružník bělavý	LC	x		x	x
<i>Gyraulus crista</i> (Linnaeus, 1758)	ostníček rýhovaný	LC	x	x	x	x
<i>Hippeutis complanatus</i> (Linnaeus, 1758)	kýlnatec čočkovitý	LC	x		x	x
<i>Segmentina nitida</i> (O. F. Müller, 1774)	lištovka lesklá	VU	x?			
<i>Anodonta cygnea</i> (Linnaeus, 1758)	škeble rybníčná	VU	x			
<i>Sphaerium nucleus</i> (Studer, 1820)	okružanka mokřadní	EN		x?	x	x
<i>Musculium lacustre</i> (O. F. Müller, 1774)	okrouhlíce rybníčná	NT	x	x	x	x
<i>Pisidium milium</i> (Held, 1836)	hrachovka prosná	VU		x		x
<i>Pisidium pseudosphaerium</i> (Favre, 1927)	hrachovka okružankovitá	CR	x	x	x	x
<i>Pisidium subtruncatum</i> (Malm, 1855)	hrachovka otupená	LC		x?		
<i>Pisidium nitidum</i> (Jenyns, 1832)	hrachovka lesklá	LC	x?	x?		

Tab. 2: Porovnání výsledků všech známých průzkumů – pokračování.**Tab. 2:** Comparison of results of all known research – continue.

Druh Latinský název	Český název		Braben.	Mácha	Ber. 1996	Ber. 2006
<i>Pisidium hibernicum</i> (Westerlund, 1894)	hrachovka severní	EN	x?	x?		
<i>Pisidium obtusale</i> (Lamarck, 1818)	hrachovka tupá	NT		x		x
<i>Pisidium personatum</i> (Malm, 1855)	hrachovka malinká	LC		x		
<i>Pisidium casertanum</i> (Poli, 1791)	hrachovka obecná	LC		x		x
Celkem			23(18)	17(13)	12	16

Průzkum rybníků v PR U Houkvice a Hlinského rybníka v roce 2006 doložil výskyt 16 druhů vodních měkkýšů (10 plžů, 6 mlžů). Z plžů nebyl zjištěn žádný významnější druh. Naopak v případě mlžů byl prokázán výskyt dvou vzácných druhů. Prvním je hrachovka okružankovitá (*Pisidium pseudosphaerium*). Jedná se o kriticky ohrožený druh obývající mokřady – okraje tůní a rybníků. Jeho výskyt v ČR je v současnosti znám z několika lokalit. Tento druh byl zjištěn i při všech minulých průzkumech. Ve srovnání s rokem 1996 byl nalezen ve všech 3 rybnících v PR a nově také v Hlinském rybníku. Dalším významným druhem je okružanka mokřadní (*Sphaerium nucleus*). Tento druh byl teprve nedávno odlišen od běžné okružanky *Sphaerium corneum* (LINNAEUS, 1758). Na rozdíl od ní žije v mokřadech. Zjištěna byla prozatím v rybníku Malá Houkvice. V roce 1996 byla autorem zjištěna také, ale v té době se tento druh ještě nerozlišoval. Není již jisté zda tento druh zjistil i S. Mácha, či zda se jednalo o nález běžné okružanky *S. corneum* v náhonu Alba. Porovnání výsledků současných průzkumů s výsledky získanými J. Brabencem a S. Máchou totiž naráží na problém, že oba badatelé zkoumali i jiné biotopy v této rezervaci a to včetně úseku náhonu Alba. V případě řady druhů (v Tabulce 2 označených otazníkem) se mohlo jednat o jejich zjištění mimo rybníky, a to buď v náhonu Alba (zejména hrachovky rodu *Pisidium*), přítoku tekoucího z rybníka Velká Houkvice a nebo v mokřadech v okolí (např. *Aplexa hypnorum*, *Anisus leucostoma*). Přesto lze předpokládat, že přinejmenším v případě druhů *Viviparus contectus* a *Physa fontinalis* došlo zřejmě k jejich vymizení či se vyskytují tak řídko, že nebyly při novodobých průzkumech v letech 1996 a 2006 zjištěny. Obdobně to zřejmě bude platit v případě druhu *Segmentina nitida*, i když nelze vyloučit, že tento vzácnější druh byl nalezen při předchozích průzkumech pouze v okolních mokřadech. V případě škeble rybníčné (*Anodonta cygnea*) nelze její výskyt vyloučit, ale k tomu by bylo vhodnější provést průzkum při vypuštěném rybníce.

Literatura

- BERAN L., 1996: Vodní měkkýši NPR Bohdanečský rybník a PR U Houkvice. Freshwater molluscs of the „Bohdanečský rybník“ National Nature Reserve and the „U Houkvice“ Nature Reserve. – *Vč. sb. přír. - Práce a studie, Pardubice, 4: 71-76.*
- BERAN L., 2002: Vodní měkkýši České republiky – rozšíření a jeho změny, stanoviště, šíření, ohrožení a ochrana, červený seznam [Aquatic molluscs of the Czech Republic – distribution and its changes, habitats, dispersal, threat and protection, Red List]. – *Sborník přírodovědného klubu v Uh. Hradišti, Supplementum 10, 258 pp.*

- BRABENEC J., 1976: Malakologické poměry státních přírodních rezervací Bohdanečský rybník a rybník Matka a U Houkvice. (Malakozoologische Verhältnisse der Naturschutzgebietes Bohdanečský rybník a rybník Matka und U Houkvice (Ostböhmen)). *Práce a studie, Přír., Pardubice*, 8: 135-142.
- PRUNER L. & MÍKA P., 1996: Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny [List of settlements in the Czech Republic with associated map field codes for faunistic grid mapping system]. – *Klapalekiana*, 32, *Suppl.*: 1-175.

Došlo: 10.11.2006